

УДК [930.2:323.1]:[81'373.21:070]:(477.83/.86:438)"1923/1939"
DOI https://doi.org/10.32999/ksu2786-5118/2021-36-2

ПОНЯТТЯ «ЗАХІДНА УКРАЇНА» ТА ЙОГО «НАЦІОНАЛІЗУЮЧА» ФУНКЦІЯ В ДИСКУРСІ ГАЗЕТИ «ДІЛО» (1923–1939 РР.)

Мельник Роман Станіславович,
аспірант кафедри історії
Українського католицького університету
melnyk@ucu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-3935-6130

Метою цієї статті є дослідити вживання терміна «Західна Україна» / «західноукраїнські землі» як «базового/ключового поняття» у дискурсі львівської газети «Діло» та середовища Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) у 1923–1939 рр.

У статті застосовано **методологію** «історії понять» (*conceptual history* / *Begriffsgeschichte*) за Р. Козелеком та Я. Іфверсеном. Стаття зосереджується на конкретному аспекті вживання цього терміна, а саме його «націоналізуючої» функції в контексті відносин із польською державою. Для ширшого порівняльного контексту у статті коротко залучено також український націоналістичний, польський та радянський дискурси, а також застосовано стенограми засідань Сейму Польської республіки.

Стаття демонструє, що після рішення Ради послів Антанти про визнання суверенітету Польської республіки над Східною Галичиною в 1923 р. термін «Західна Україна» в українському національному, а також радянському, дискурсах набув нового географічного наповнення, позначаючи простір всіх українських земель Польщі. Водночас із висуненням постулату про «автономію західноукраїнських земель» цей термін знову набув політичного звучання.

У статті показано, що поняття «західноукраїнські землі» використовували з метою підкреслити національний характер українських територій Польщі, протиставити його політиці польської держави та пов'язати цей простір із Великою/Радянською Україною. Через таке змістове наповнення цей термін викликав гостру полеміку між українським та польським дискурсами, зокрема в стінах парламенту. Водночас зі зміною політичних орієнтацій у 1930-х рр. використання поняття «західноукраїнські землі» у політичних деклараціях УНДО та «Діла» поступово зменшувалось.

Дослідження доходить **висновку**, що термін «західноукраїнські землі» став «базовим/ключовим» поняттям в міжвоєнному українському дискурсі і ніс певні політичні конотації. Саме ця його «націоналізуюча» функція та спричинена нею гостра дискурсивна роль цього терміна стала причиною поступової відмови від його використання на вищому політичному рівні.

Ключові слова: Західна Україна, УНДО, газета «Діло», Польська республіка, міжвоєнний період, історія понять.

THE TERM “WESTERN UKRAINE” AND ITS “NATIONALIZING” FUNCTION IN THE DISCOURSE OF THE NEWSPAPER “DILO” (1923–1939)

Melnyk Roman Stanislavovych,
Ph.D. student at the Department of History
Ukrainian Catholic University
melnyk@ucu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-3935-6130

The **purpose** of this article is to investigate the use of the term “Western Ukraine” / “Western Ukrainian lands” as a “basic/key concept” in the discourse of Lviv’s newspaper “Dilo” and the environment of the Ukrainian National Democratic Union (UNDO) in 1923–1939.

The study applies the **methodology** of “conceptual history” (*Begriffsgeschichte*) according to R. Koselleck and J. Iversen. The article focuses on a specific aspect of the use of this term, namely its “nationalizing” function in the context of relations with the Polish state. For a broader comparative context, the article also briefly describes Ukrainian nationalistic, Polish, and Soviet discourses, as well as transcripts of sessions of the Sejm of the Polish Republic.

The article shows that after the Entente Council of Ambassadors’ decision of 1923 to recognize the sovereignty of the Second Polish Republic over Eastern Galicia, the term “Western Ukraine” acquired a new geographical meaning in Ukrainian national and Soviet discourses, denoting the territory of all Ukrainian lands in Poland. Simultaneously, with the postulate of “autonomy of the western Ukrainian lands”, this term regained its political tone.

The article shows that the term “Western Ukrainian lands” was used to emphasize the national character of the Ukrainian territories of Poland, to oppose it to the policy of the Polish state, and to connect this area with Greater / Soviet Ukraine.

Because of such political connotation, this term provoked a sharp controversy between the Ukrainian and Polish discourses, in particular within the parliament. At the same time, with the change of political orientation in the 1930s, the use of the term “Western Ukrainian lands” in the political declarations of the UNDO and “Dilo” gradually decreased.

The study **concludes** that the term “Western Ukrainian lands” became a “basic / key” concept in the interwar Ukrainian discourse and contained certain political connotations. This term’s “nationalizing” function and its sharp discursive role have led to the gradual refusal of its use at the highest political level.

Key words: Western Ukraine, UNDO, Dilo newspaper, Second Polish Republic, interwar period, conceptual history.

Вступ. Поняття «Західна Україна»/«західно-українські землі» широко застосовується в українській історіографії та політології, однак за своїм значенням є досить амбівалентним і залежно від контексту та періоду, про який йдеться, може набувати різних значень, включаючи до себе ті чи інші землі. Традиційно до «західноукраїнських земель» зараховують ті українські території, що протягом XIX–XX ст. (до 1939 р.) не належали до Російської імперії та Радянського Союзу. Зокрема, так визначають цей термін Я. Грицак (Грицак, 2019: 340), І. П. Химка (Himka, 1992), Я. Верменич (Верменич, 2005).

Однак досі вживання цього терміна не дочекалось окремого предметного дослідження – не лише його значення в конкретному періоді та контексті, але й використання його у політичних дискурсах. Відтак основною **новизною** цієї статті є спроба предметно дослідити вживання терміна «Західна Україна» та застосувати до його вивчення **методологію** історії понять (*conceptual history / Begriffsgeschichte*), як її визначили Р. Козелек (Koselleck, 2011) та Я. Іфверсен (Ifversen, 2011).

Метою цієї статті є дослідити використання терміна «Західна Україна» як «базового/ключового поняття» українського політичного дискурсу у міжвоєнній Польській республіці. Основними **завданнями** статті буде визначити, які значення набував термін «західноукраїнські землі», які політичні сенси він акумулював і з якою дискурсивною метою його могли використовувати у публічному дискурсі. Ця стаття зосереджується на конкретному аспекті вживання цього поняття, а саме «націоналізуючої» складової частини його значення, зокрема в контексті відносин із польською державою.

Основним **джерелом** для цього дослідження слугуватиме газета «Діло» – неофіційний орган Української народно-трудової партії (УНТП), а з 1925 р. – створеного на її базі Українського національно-демократичного об’єднання (УНДО), яке залишалось найвпливовішою українською партією в Галичині до 1939 р. (Зайцев, 2002; Кугутяк, 2002; Szumiło, 2007).

Політичне та географічне значення «Західної України»

Саме поняття «західноукраїнських земель» виникло приблизно на межі XIX–XX ст., коли приналежні до Австро-Угорщини Галичина, Буковина та Закарпаття були усвідомлені в українському

дискурсі як частина єдиного українського національного простору (Hibel, 2014: 249–254). Вже 1918 р. цей термін став державною назвою, коли українці на цих землях проголосили *Західноукраїнську Народну Республіку* (ЗУНР).

Щоправда, уряд ЗУНР зумів встановити контроль лише над територією Східної Галичини і саме за неї в наступні роки вів військову й дипломатичну кампанію з Польською республікою. Створені 1919 р. збройні сили ЗУНР отримали назву *Галицької Армії*, а в 1920 р. уряд ЗУНР висунув гасло самостійної *Галицької* республіки, відмовившись від претензій на інші «західноукраїнські» землі. Тож на початку 1920-х рр. поняття «Західна Україна», попри наявність «західноукраїнського» уряду, відійшло на задній план політичного дискурсу, поступаючись місцем терміну «Галичина».

Після рішення Ради послів Антанти від 15 березня 1923 р. про визнання суверенітету Польщі над Східною Галичиною регіон знову, після 1918 р., опинився в межах однієї держави з іншими українськими територіями. Ці території склались з чотирьох регіонів: Волині, Холмщини, Полісся і Підляшшя, а сукупно називались «*північно-західними землями*».

Зміна політичної ситуації понесла за собою зміну в географічній термінології. Протягом наступних тижнів після рішення Антанти газета «Діло» послідовно засуджувала попередню політичну ізоляцію свого регіону порівняно «з *рештою західних земель України*», закликала провести політичну та інституційну «уніфікацію *західно-українських земель*», зокрема об’єднати економічні та культурні установи «зі *всіх наших західних земель: Сх. Галичини, Волині, Холмщини, Підляшшя і Полісся*» (Діло, 1923, № 1: 1; Громадський вісник¹, 1923, № 65: 1; Діло, 1923, № 4: 4). Формулювання «з *рештою*» показує, що Східна Галичина залишалась частиною згаданих «західних земель», а саме поняття географічно охоплювало ширші терени. Водночас формулювання «всіх» підказує, що до цих «західних земель» належали *лише* перераховані українські землі, які належали до Польщі.

Надалі, протягом усього міжвоєнного періоду, в абсолютній більшості публікацій в «Ділі» цей

¹Протягом січня-березня 1923 р. редакція «Діла» видавала газету під цією зміненою назвою

термін позначав саме сукупність усіх українських земель Польщі. Лише зрідка термін «західноукраїнські землі» міг позначати виключно Галичину – переважно в контексті спадщини ЗУНР, зокрема називаючи галицьку еміграцію «західноукраїнською» (Діло, 1923, № 164: 2; Діло, 1928, № 81: 1). Зрідка також цей термін міг позначати усі українські території за межами УРСР, охоплюючи і Буковину з Закарпаттям (Діло, 1924, № 84: 2). Однак такі згадки були радше винятками.

Поняття «західноукраїнських земель» після рішення Антанти 1923 р. знову підлаштовувалось до державних кордонів і набувало радше політичної, аніж суто географічної інтерпретації. Водночас, фігуруючи поруч із закликами до уніфікації та об'єднання, воно набувало нового політичного звучання.

Наприкінці квітня 1923 р. «Діло» висунуло ідею «автономії Західних українських земель», політичне управління якою мали передати «соймови західних українських земель» (Діло, 1923, № 18: 1). Гасло «західноукраїнської» автономії у складі Польщі було прийняте на з'їзді УНТП як програма партії і стало головним постулатом всього політичного дискурсу «Діла» протягом 1923 р.

У травні 1923 р. редакція «Діла» підтримала ідею, висунуту на народному з'їзді у Холмі, про потребу скликання «національного конгресу західно-українських земель» (Діло, 1923, № 52: 1), а трохи згодом комітет УНТП запропонував обрати на майбутньому конгресі «Верховну Українську Раду західно-українських земель» (Діло, 1923, № 175: 2). Жодна з тих ідей так і не була втілена, але тут важлива термінологія, якою ті ідеї позначали: якщо на з'їзді у Холмі пропонували скликати конгрес з (дослівно) «Галичини, Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя» (Szumilo, 2007: 112), то у дискурсі «Діла» та УНТП послідовно говорили про «західноукраїнські землі».

«Діло» не лише надавало цьому терміну нового політичного звучання, але й часом умисно дописувало його там, де первісно його не було. До прикладу, в червні 1923 р. депутат сейму Самійло Підгірський говорив з трибуни, згідно зі стенограмою, про проблеми та потреби території та населення, «яке ми репрезентуємо», перерахувавши всі п'ять українських регіонів Польщі (SSPSR (42), 1923: 66). Натомість згідно з репортажем «Діла» він згадував про проблеми та потреби «західноукраїнських земель» та «західних Українців» (Діло, 1923, № 51: 1). За змістом оригінальні слова Підгірського та їх переказ «Ділом» були ідентичними – докорінно відрізнялась лише географічна термінологія.

Це демонструє, що «Діло» могло умисно дописувати термін «західноукраїнські землі» там, де його первісно не було, а отже, цілеспрямовано використовувати цей термін з певними

політичними цілями. «Західноукраїнські землі» стали не лише актуальною політичною категорією, але й певним *інструментом* у політиці провідної галицької газети – а отже, мали виконувати певні функції у політичному дискурсі.

«Націоналізуюча» функція «Західної України»

Як вже сказано, термін «Західна Україна» поєднував різні, доти ізольовані, українські регіони Польщі в єдиний політичний простір. Та крім цього, однією з головних його *функцій* було наголосити на національному характері цього простору. Цієї мети досягали двома способами.

З одного боку, за допомогою цього терміну підкреслювали єдність українських земель у Польщі з українськими територіями над Дніпром. Цього досягали, зокрема, звертаючись до дихотомії «західна/східна Україна». До прикладу, ще в 1923 р. в газеті опублікували звернення «До Українського Громадянства Західних Українських Земель», у якому закликали підтримати матеріально «емігрантів з Придніпрянщини» і таким чином допомогти «засипати ту прірву, яку викликано штучно, між *східною і західною* Україною» (Діло, 1923, № 88: 4). Редакція закликала «західних українців» до національної солідарності зі «східними», а самі ці терміни покликані були наголосити не так на прірві, як радше на штучності її походження, а отже, на природній єдності обох частин України.

З іншого боку, цим терміном протиставляли національний характер цих територій політиці польської держави, а часом й самої «приналежності до *Польщі західно-українських територій*» (Діло, 1924, № 65: 1; Діло, 1930, № 229: 1; Діло, 1927, № 202: 1). В межах польської держави термін «західно-українські землі» був покликаний також відрізнити українські території від етнічно польських земель, або «корінної Польщі» (Діло, 1926, № 116: 4).

Крім того, поняття Західна Україна часто використовували у протиставленні до політики польської держави в питаннях освіти (Діло, 1926, № 224: 1; Діло, 1927, № 281: 1), а також в контексті польської «колонізації на західно-українській національній території» (Діло, 1926, № 265: 5), яка мовляв мала на меті «створення польської твердині в самому осередку західно-українських земель» (Діло, 1927, № 85: 1) тощо. Під час парламентських виборів 1928 р. «Діло» нарікало, що провідні місця у виборчих комісіях влада обсадила «на Зах. Україні виключно поляками» (Діло, 1928, № 3: 1). В обох випадках термін підкреслював несправедливість колонізації чи перебування поляків на посадах у «Західній Україні».

Крім «Діла» та середовища УНТП/УНДО, таке вживання «західноукраїнської» термінології було притаманне також двом радикальним

дискурсам – українському націоналістичному та радянському, зокрема дискурсу українських комуністів в Польщі.

У вересні 1923 р. Комуністична партія *Східної Галичини*, яка діяла ще з 1919 р., переформатовувалась у Комуністичну партію *Західної України* (КПЗУ) і поширила свою діяльність на всі українські території Польщі (Radziejowski, 1983: 20). «Західноукраїнські» комуністи теж декларували єдність українських територій Польщі з Великою/Радянською Україною, стояли у ще гострішій опозиції до польської держави і також брали на озброєння «західноукраїнську» термінологію. В абсолютній більшості публікацій з газети «Вісти», головного органу ВУЦВК УСРР, зокрема тих, які цитувало «Діло», домінувала риторика про «західно-українські робітничі маси», «революційні сили Західної України» тощо (Діло, 1926, № 275: 1; Діло, 1928, № 17: 2; Діло, 1935, № 218: 2; Вісти ВУЦВК, 1925, № 86: 1; Вісти ВУЦВК, 1925, № 136: 2). Самих представників КПЗУ та терен їхньої діяльності, навіть опонуючи їхній політиці, «Діло» розміщувало «на західно-українських землях» (Діло, 1927, № 38: 1). Так, наприклад, редакція звинувачувала комуністів, які «працюють на західно-українських землях», у свідомій неправді про «український національний табор на західно-українських землях» (Діло, 1929, № 276: 1). Український національний табір, який репрезентувало «Діло», і комуністичні сили, яким воно опонувало, за риторикою редакції, оперували на тих самих теренах.

В органі Української військової організації (УВО) «Сурма» також в більшості публікацій домінували згадки про «Західну Україну» в значенні всіх українських земель Польщі як простір революційної боротьби за українську державність (Сурма, 1931, № 1: 1). Орган УВО також часто використовував дихотомію «Західна/Східна Україна» (Сурма, 1931, № 10-11: 2; Сурма, 1931, № 5-6: 5) і також писав про «гнет Польщі на Західних Українських Землях» (Сурма, 1927, № 2:1).

У відповідних конотаціях «західноукраїнську» термінологію вживали і в польських публікаціях. Як стверджує К. Гібель, в більшості міжвоєнних польських публікацій поняття «Західна Україна» вживалось у лапках або з означенням «так звана» (Hibel, 2012: 491). Така риторика була найбільше притаманна представникам правих та консервативних польських сил. До прикладу, краківський «Czas», один з головних речників польського консерватизму, протестував проти «роблення на наших землях «Західної України» (Czas, 1928, № 144: 2), а Станіслав Гломбінський, один з лідерів польського націоналістичного руху в Галичині, називав Андрея Шептицького (цитата за «Ділом») «будівничим «Західної України» в Сх. Галичині» (Діло, 1938, № 195: 3). «Західна Україна»

польським авторам асоціювалась в першу чергу з колишньою ЗУНР і відповідно поставала переважно як певний нелегітимний, навіть сепаратистський державний проєкт, який українці намагались створити на території польської держави (Droga, 1929, № 9), а його творці, словами львівської газети «Słowo Polskie» – як «сепаратичний “західно-український” табор» (Słowo Polskie, 1931, № 80: 1; Діло, 1924, № 65: 3).

Дискусії навколо «Західної України» в сеймі

Обидві візії, українська та польська, «Західної України» стикались у стінах польського сейму, де до 1928 р. були представлені лише українці з північно-західних земель. Частина з них протягом каденції пристала до комуністичного табору, частина – до галицького націонал-демократичного, а деякі утворили власні партії. Усі три категорії послуговувались з парламентської трибуни західноукраїнською термінологією з відповідними конотаціями.

Так, до прикладу, волинський посол Сергій Хруцький, згодом член УНДО, дорікав польським соціалістам, що ті не «визнають право самовизначення народів для Західної України» (SSPSR (158), 1924: 31). Посол Андрій Пащук, член КПЗУ, обурювався, що «землі Західної України та Західної Білорусі» трактується польською державою як «колонії та сфери впливу» (SSPSR (228), 1925: 30). Його колега Павло Васиньчук, один з засновників партії «Сель-Союз», нагадував польським парламентарям, що «частина України, Західна Україна, є під Польщею, а друга частина є тепер радянською союзною державою» (SSPSR (309), 1926: 75). Броніслав Тарашкевич, представник Комуністичної партії Західної Білорусі (КПЗБ), заявляв у сеймі, що «Західна Білорусь і Західна Україна є збройним насиллям відірвані від своїх материнських республік» (SSPSR (146), 1924: 31).

Усі чотири наведені цитати походять від людей з різних політичних угруповань – усі чотири, однак, зображають «Західну Україну» у доволі спільному руслі: як частину суцільної національної території, єдину зі своїм національним коренем за польсько-радянським кордоном, насильно від нього відірвану, врешті як повноцінний суб'єкт, що має право до самовизначення.

Така риторика у стінах польського сейму викликала обурення в польських парламентарів, яке зазвичай проявлялось вигуками з залу на кшталт «Що це за західна Україна?» під час промов українських послів (SSPSR (228), 1925: 30).

Найгучніший інцидент виник в 1928 р., коли після чергових виборів до сейму вперше потрапили українські послі з Галичини. 15 червня посол Михайло Західний, єдиний представник радянськфільської Української партії праці (УПП), протестував проти заборони промовляти з сеймової трибуни українською мовою і оголосив

себе «представником безоглядного українського націоналізму» і «репрезентантом Західної України». Після цього його перебив маршалок Ігнацій Дашинський, заявивши, що Західна Україна лежить на схід від Збруча, між Збручем і Києвом, і що він вперше чує, щоб той був послом звідти. Посол Західний, мовляв, здобув мандат на території на захід від Збруча, «а це не Західна Україна, лише Малопольща» (SSPSR (24), 1928: 7). Він згодом пояснив, що не дозволить, аби в стінах парламенту територію Польщі називали частиною сусідньої держави, адже та може трактувати такі випадки в сеймі як зазіхання на її землі.

Одразу після промови Західного до трибуни вийшов посол Дмитро Паліїв – представник «радикального» крила УНДО, і від імені української фракції заявив, що «цей і лише цей термін [«Західна Україна»] ми вживаємо і означає він не наддніпрянську Україну, що належить тепер до Союзу Соціалістичних Республік, а власне Західну Україну – це означає ті українські землі, які Польща попри їхню волю, попри волю всього українського народу до себе прилучила». Паліїв додав, що «ніколи не дамо собі вирвати цього означення і завжди ця цілість становитиме для нас Західну Україну, яка жадає до з'єднання зі східною Україною, аби становити з нею цілість» (SSPSR (24), 1928: 7).

Виступ Паліїва відбувся миттєво після суперечки між Дашинським та Західним, тож невідомо, чи встиг він узгодити зміст сказаного зі своєю фракцією, від імені якої говорив, чи це була його власна спонтанна ініціатива. Показово, що його промову з такою гучною заявою «Діло», фактичний орган УНДО, не передрукувало. «Діло» у відповідь на інцидент лише засуджувало позицію маршалка, полемізувало із терміном «Малопольща» і заявляло, що «там, де живе український нарід, не може бути в національному розумінні ніщо інше, тільки Україна, в даному випадку – західна». Редакція вважала, що цієї назви цілком достатньо, щоб засвідчити «її [Західної України] політичну відокремленість від Східної України, державно-політично від Радянської України» (Діло, 1928, № 141: 1). Термін «Західна Україна», який у дискурсі самого «Діла» зазвичай наголошував національну єдність українських територій по обидва боки польсько-радянського кордону, при необхідній кон'юнктурі, коли вартувало відмежуватись від надміру гострих закидів, навпаки міг свідчити про їх державну відокремленість.

Так чи інакше, дискусії в стінах сейму демонструють, що термін «Західна Україна», який після 1923 р. набув нового політичного звучання – і в українському національному, і в комуністичному дискурсах – став гострим дискусійним поняттям. Ця його гостра дискусійність напругу витікала із політичних національних конотацій,

з якими його вживали і на сторінках преси, і з сеймової трибуни.

Від «Західної України» до «Галицько-Волинської Землі»

Ще протягом 1920-х рр. у сеймі термін «Західна Україна» найпослідовніше використовували представники лівих сил – КПЗУ та Сель-Робу. Представники УНДО, від імені якого Д. Паліїв склав своєрідну «присягу на вірність» «Західній Україні» – як самому поняттю, так і ідеї, закладеній у це поняття, також використовували цей термін з трибуни протягом другої каденції (1928–1930 рр.), однак рідше (SSPSR (12), 1928: 69; SSPSR (19), 1928: 87).

Ситуація однак змінилась після дострокових парламентських виборів 1930 р., які збіглись в часі з «пацифікацією» в Східній Галичині. Після того як ситуація в регіоні досягла точки кипіння, в УНДО перебрала вплив поміркованіша фракція, яка стала шукати можливостей компромісу із державою, до якої досі партія стояла в різкій опозиції (Szumilo, 2007: 169-170). Пошук компромісу втілювався у т.зв. політиці «нормалізації» відносин з польським урядом та суспільством, яку УНДО оголосила в 1935 р. Це, ймовірно, вплинуло і на географічну термінологію її представників у сеймі. У сеймі третьої каденції (1930–1935 рр.) вже не було комуністів та їх сателітів, тож регулярні згадки про «західноукраїнські/білоруські трудящі маси» зникли зі стенограм сеймових засідань. Регулярно користуватись цим терміном продовжували лише послі від Української соціалістично-радикальної партії (УСРП), зокрема Михайло Матчак (SSPSR (108), 1934: 39; SSPSR (142), 1935: 111).

«Західну Україну» у виступах представників УНДО заступив більш нейтральний термін «українські землі в Польщі». Цей термін також стверджував національну приналежність цієї території, однак втрачав «соборницьку» складову пов'язання зі «східною», на той час Радянською Україною. Це поняття також викликало кілька разів зауваження від польських послів у сеймі, які вважали східну частину своєї держави польськими, а не українськими землями (SSPSR (73), 1930: 55; SSPSR (103), 1933: 98), однак назагал його вживання в стінах сейму, вочевидь, радше акцептували.

Прагнення до компромісу з державою та зміна термінології могли бути зумовлені також подіями в «східній» Радянській Україні (Szumilo, 2007: 187-189). Після початку масового терору та Голодомору бути мешканцем «українських земель Польщі», ймовірно, видавалось не гіршою перспективою, ніж мешканцем «західноукраїнських земель», які передбачали наявність земель східноукраїнських, на той час сталінських, з якими за логікою вони мали з'єднатися.

В обох варіантах окреслені землі залишались «українськими», проте зміна прикметника «західно-» на слово «Польщі» могло свідчити про те, в складі якої держави на цей момент воліли перебувати ті, хто цю назву вживав.

Зміна термінології помітна також у проєктах національної автономії для українців в межах Польщі, які кілька разів виринали протягом міжвоєнного двадцятиліття.

Після того як у квітні 1923 р. редакція «Діла» висунула резолюцію про «автономію західноукраїнських земель», УНДО повернулось до ідеї автономії лише в 1932 р., коли голова партії Дмитро Левицький з сеймової трибуни заявив, що автономія має охоплювати «всі українські землі в межах польської держави» (Діло, 1932, № 247: 1). У 1934 р. сенатор Антін Горбачевський, представник поміркованого крила партії, виніс на розгляд сенату питання територіальної автономії «для земель, заселених у більшості українським народом» (Діло, 1934, № 338: 1). Таке максимально нейтральне формулювання уникало зайвого акценту на національній приналежності цієї території.

На сторінках самого «Діла» ідею автономії в 1930-х рр. аналогічно здебільшого називали «автономією українських земель в межах Польщі» (Діло, 1935, № 328: 1; Діло, 1932, № 77: 1) чи рідше «автономією для земель з українським населенням в Польщі» (Діло, 1938, № 274: 1; Діло, 1934, № 339:1). Термін «західноукраїнські землі» вживали в контексті автономії лише, коли її потребу виводили із загальноукраїнського контексту. Так, в 1932 р. газета переконувала, що ідея автономії не суперечить дальшій меті здобуття національної незалежності, адже «автономія є красвою західньо-українською справою, а державна самостійність є справою соборною» (Діло, 1932, № 185: 1).

На початку грудня 1938 р. представництво УНДО внесло до сейму проєкт конституції майбутньої автономії під назвою «Проєкт конституційного закону Галицько-Волинської Землі» (Діло, 1938, № 275: 9). Проєкт передбачав створення у Львові Сейму Галицько-Волинської Землі та Ради міністрів Галицько-Волинської Землі (Szumilo, 2011: 106-121). Витоки ідеї висунути проєкт автономії саме з такою назвою наразі не досліджені. Сам цей термін напряду поєднував два основні українські регіони Польщі і частково нав'язував до середньовічного державного утворення на цих землях.

У називанні автономістичних проєктів, висунутих середовищем «Діла» та УНДО протягом

перебування в складі Польської республіки, можна помітити певну еволюцію сенсів. Поняття «західноукраїнських земель» (1) об'єднувало всі українські території Польщі, (2) визначало національний характер цієї території, (3) протиставляло його польській державі і (4) передбачало майбутнє об'єднання зі «східноукраїнськими» землями. Поняття «українських земель Польщі» теж об'єднувало регіони українські землі, все ще стверджувало їх національний характер, проте вже визнавало їх приналежність до польської держави, а перспективу майбутнього об'єднання з українськими землями поза межами Польщі щонайменше упускало з виду. Поняття «галицько-волинської землі» наголошувало єдність обох регіонів, проте упускало їхній національний характер. Із чотирьох функцій, які виконувала назва автономічного утворення, пропонованого галицькими націонал-демократами в 1923 р., в назві аналогічного утворення з 1938 р. залишилась лише одна – ствердження єдності двох українських регіонів Польщі.

Західноукраїнський простір, окреслений в українському дискурсі ще на початку 1920-рр., зберігав свою політичну актуальність аж до кінця 1930-х рр. Однак його позначення протягом цього часу змінювалось згідно з актуальною політичною кон'юнктурою, виявляючи тенденцію до пом'якшення щодо позиції держави.

Висновки

Термін «західноукраїнські землі» став одним із «базових/ключових» географічно-політичних понять в міжвоєнному українському дискурсі – як національному, так і комуністичному. Географічно після 1923 р. він охоплював усі українські території Польщі, а політично – стверджував їх національний характер, пов'язував їх зі «східною» Великою/Радянською Україною та ставив під сумнів їх приналежність до Польської республіки. Саме ця його «націоналізуюча» функція стала підставою до гострої полеміки між українським та польським дискурсами, зокрема в стінах парламенту, довкола цього терміна. Водночас саме ця функція і викликана нею дискусійність терміна спричинила поступову відмову українських поміркованих політиків, зокрема УНДО та газети «Діло», від його використання на вищому політичному рівні протягом 1930-х рр. Вживання терміну «західноукраїнські землі» напряду залежало від політичних інтенцій творців дискурсу та політичних обставин, що на ці інтенції впливали.

Література:

1. *Czas*. Kraków. 1928. № 144.
2. *Droga*. Warszawa. 1929. № 9.
3. Hibel, K. „Wojna na mapy”, „wojna na słowa”. Onomastyczne i międzykulturowe aspekty polityki językowej II Rzeczypospolitej w stosunku do mniejszości ukraińskiej w Galicji Wschodniej w okresie międzywojennym. Münster : LIT Verlag, 2014. 292 c.

4. Hibel, K. Od „Małopolski Wschodniej” do „Ukrainy Zachodniej”. Geneza, rozwój oraz zakres funkcjonowania w języku polskim nazw geograficznych odnoszących się do „Galicji Wschodniej” w latach 1918–1939. *Slavia Orientalis*. 2012. T. 61. № 4. C. 475–510.
5. Himka, J.-P. Western Ukraine between the Wars. *Canadian Slavonic Papers*. 1992. T. 34. № 4. C. 391–412.
6. Ifversen, J. About Key Concepts and How to Study Them. *Contributions to the History of Concepts*. Berghahn Books, 2011 T. 6. № 1. C. 65–88.
7. Koselleck, R. Introduction and Prefaces to the Geschichtliche Grundbegriffe. *Contributions to the History of Concepts*. Berghahn Books, 2011 T. 6. № 1. C. 1–37.
8. Radziejowski, J. The Communist Party of Western Ukraine, 1919–1929. Edmonton : Canadian Institute of Ukrainian Studies, University of Alberta, 1983. 224 s.
9. *Słowo Polskie*. Lwów. 1931. № 80.
10. *Sprawozdanie Stenograficzne z ... Posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu ...* (SSPSR). Warszawa : 1923 (№ 42), 1924 (№ 146, 158), 1925 (№ 228), 1926 (№ 309), 1928 (№ 12, 19, 24, 28), 1930 (№ 73), 1933 (№ 103), 1934 (№ 108), 1935 (№ 142).
11. Szumiło, M. Ukraińska Reprezentacja Parlamentarna w Sejmie i Senacie RP (1928–1939). Warszawa : Neriton, 2007. 324 s.
12. Szumiło, M. Ukraińskie koncepcje autonomii terytorialnej w ramach Drugiej Rzeczypospolitej. *Rocznik Lubelski*. 2011. № 37. C. 106–121.
13. Верменич Я.В. Західна Україна, як термін. *Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Ї* / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. НАН України ; Інститут історії України. Київ : Наукова думка, 2005. 672 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Zakhidna_Ukr_termin.
14. *Вісник ВУЦВК*. Харків, 1925. № 86, 136.
15. Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації. Київ : Якабоо, 2019. 656 с.
16. *Громадський вісник*. Львів, 1923. № 65.
17. *Діло*. Львів : 1923 (№ 1, 4, 18, 49, 51, 52, 88, 164, 175), 1924 (№ 54, 65, 84, 260), 1926 (№ 116, 224, 265, 275), 1927 (№ 38, 85, 202, 281), 1928 (№ 3, 17, 81, 141, 144), 1929 (№ 276), 1930 (№ 229), 1932 (№ 77, 185, 247), 1934 (№ 338, 339), 1935 (№ 218, 328), 1938 (№ 195, 274, 275).
18. Зайцев О. Українська народна трудова партія (1919–1925). *Україна модерна*. 2002. № 7. С. 69–90.
19. Кугутяк М. Історія української націонал-демократії (1918–1929). Т. I. Київ – Івано-Франківськ : Плай, 2002. 536 с.
20. Політична історія України. XX століття: у 6 т. Київ : Генеза, 2003. Т. 5 : Українці за межами УРСР (1918–1940) / керівник тому В.П. Трощинський. 720 с.
21. *Сурма*. Берлін, 1927. № 2. Каунас, 1931. № 5-6, 10-11.

References:

1. *Czas* [Time]. Cracow : 1928 (No. 144). [In Polish].
2. *Droga* [Way]. Warsaw : 1929 (No. 9). [In Polish].
3. Hibel, K. (2012) Od “Małopolski Wschodniej” do “Ukrainy Zachodniej”. Geneza, rozwój oraz zakres funkcjonowania w języku polskim nazw geograficznych odnoszących się do “Galicji Wschodniej” w latach 1918–1939 [From “Eastern Lesser Poland” to “Western Ukraine”. Genesis, development, and scope of functioning in Polish of geographical names referring to “Eastern Galicia” in 1918–1939]. *Slavia Orientalis*. Vol. 61, No. 4, pp. 475–510. [In Polish].
4. Hibel, K. (2014). “Wojna na mapy”, “wojna na słowa”. Onomastyczne i międzykulturowe aspekty polityki językowej II Rzeczypospolitej w stosunku do mniejszości ukraińskiej w Galicji Wschodniej w okresie międzywojennym [“War on maps”, “war on words”. The onomastic and intercultural aspects of the language policy of the Second Polish Republic towards the Ukrainian minority in Eastern Galicia in the interwar period]. Münster : LIT Verlag, 2014. 292 pp. [In Polish].
5. Himka, J.-P. (1992). Western Ukraine between the Wars. *Canadian Slavonic Papers*. Vol. 34, No. 4. Pp. 391–412.
6. Ifversen, J. (2011). About Key Concepts and How to Study Them. *Contributions to the History of Concepts*. Berghahn Books. Vol. 6, No. 1. Pp. 65–88.
7. Koselleck, R. (2011). Introduction and Prefaces to the Geschichtliche Grundbegriffe. *Contributions to the History of Concepts*. Berghahn Books. Vol. 6, No. 1. Pp. 1–37.
8. Radziejowski, J. (1983) The Communist Party of Western Ukraine, 1919–1929. Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies, University of Alberta. 224 pp.
9. *Słowo Polskie*. [Polish Word] Lviv : 1931 (No. 80). [In Polish].
10. *Sprawozdanie Stenograficzne z ... Posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu ...* (SSPSR) [Shorthand Report on the ... Session of the Sejm of the Republic of Poland on ...]. Warsaw : 1923 (No. 42),

- 1924 (No. 146, 158), 1925 (No. 228), 1926 (No. 309), 1928 (No. 12, 19, 24, 28), 1930 (No. 73), 1933 (No. 103), 1934 (No. 108), 1935 (No. 142). [In Polish].
11. Szumiło, M. (2007). *Ukraińska Reprezentacja Parlamentarna w Sejmie i Senacie RP (1928–1939)* [Ukrainian Parliamentary Representation in Sejm and Senate of RP (1928–1939)]. Warszawa: Neriton. 324 pp. [In Polish]
  12. Szumiło, M. (2011). *Ukraińskie koncepcje autonomii terytorialnej w ramach Drugiej Rzeczypospolitej* [Ukrainian concepts of territorial autonomy within the Second Polish Republic]. *Rocznik Lubelski*. No. 37. Pp. 106–121. [In Polish].
  13. Vermenych, Ya. V. (2005). *Zakhidna Ukraina, yak termin* [Western Ukraine as a term]. *Entsyklopedia istorii Ukrainy* [Encyclopedia of the History of Ukraine]: T. 3 / Ed.: V. A. Smoliy (head) and others. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Kyiv: Naukova dumka. 672 pp. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Zakhidna_Ukr_termyn [In Ukrainian].
  14. *Visty VUTsVK* [News of VUTsVK]. Kharkiv : 1925 (No. 86, 136) [In Ukrainian].
  15. Hrytsak, Ya. (2019). *Narysy istorii Ukrainy. Formuvannia modernoyi natsii* [Essays in Ukrainian History: Making of Modern Nation] Kyiv : Yakaboo. 656 pp. [In Ukrainian].
  16. *Hromadskyi vistykyk* [Public herald]. Lviv : 1923 (No. 65) [In Ukrainian].
  17. *Dilo* [Deed]. Lviv : 1923 (No. 1, 4, 18, 49, 51, 52, 88, 164, 175), 1924 (No. 54, 65, 84, 260), 1926 (No. 116, 224, 265, 275), 1927 (No. 38, 85, 202, 281), 1928 (No. 3, 17, 81, 141, 144), 1929 (No. 276), 1930 (No. 229), 1932 (No. 77, 185, 247), 1934 (No. 338, 339), 1935 (No. 218, 328), 1938 (No. 195, 274, 275) [In Ukrainian].
  18. Zaytsev, O. (2002) *Ukrainska narodna trudova patriya (1919–1925)* [The Ukrainian popular labor party]. *Ukraina moderna*. No. 7. Pp. 69–90 [In Ukrainian].
  19. Kuhutyak M. (2002). *Istoriya ukrainskoi natsional-demokratii (1918–1929)* [The history of Ukrainian national democracy (1918–1929)] Vol. 1. Kyiv-Ivano-Frankivsk : Play. 536 pp. [In Ukrainian].
  20. (2003) *Politychna istoriya Ukrainy. XX stolittya* [Political history of Ukraine. XX century]. Vol. 5. *Ukrainci za mezhamy URSR (1918–1940)* [The Ukrainians beyond the USSR border (1918–1940)]. Ed. Troshchynskiy V. P. Kyiv : Heneza. 720 pp. [In Ukrainian].
  21. *Surma* [Trumpet]. Berlin : 1927 (No. 2); Kaunas : 1931 (No. 5-6, 10-11) [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 13.12.2021
The article was received 13 December 2021